

7. Наказ Міністерства освіти і науки України „Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” № 988 31.12.2004 р.

8. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р.

УДК 377.3

І. В. Герасимова

ГЕНДЕРНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Анотація. У статті розглядається „гендер” як соціальний конструкт, що ввдбиває процес соціалізації особистості майбутніх менеджерів. **Ключові слова:** гендер, гендерний підхід в освіті, професійна діяльність, статево-рольовий підхід в освіті, самореалізація.

Аннотация. В статье рассматривается „гендер” как социальный конструкт, который определяет процесс социализации личности будущих менеджеров. **Ключевые слова:** гендер, гендерный подход, профессиональная деятельность, полоролевой подход в образовании, самореализация.

Annotation. The article deals with „gender” as a social construct, which determines the process of future managers personality socialization. **Key words:** gender, gender approach in education, professional activity, gender-role approach in education, self-realization.

У вітчизняній науці проблема гендеру і гендерних стереотипів сформувалася у самостійний предмет дослідження відносно недавно, у порівнянні із зарубіжним. Гендерні дослідження у вітчизняній педагогіці та психології зароджувалися лише на початку 90-х років. Терміни „гендер”, гендерні дослідження були запозичені з англо-американських джерел. Безліч підходів до осмислення поняття „гендер” дозволило виділити родові поняття й об’єднати їх у групи, кожна з яких відбиває те чи інше конкретне смислове навантаження, яке дозволяє використовувати поняття „гендер” у відповідному дослідницькому контексті.

Зокрема Н. Ю. Єрофеева виділяє такі функціонально-сміслові ознаки поняття гендер: гендер як концептуальна основа включає до себе таку родові поняття як: центральне поняття, основне вихідне положення теорії, інструментальне відображення гендерної концепції; гендер як відображення закономірностей процесу взаємовідносин статей включає наступні родові поняття: прояв закономірностей взаємовідносин, які зумовлюють засоби використання взаємовідносин у відповідності з характеристиками статі [5].

У вище зазначеному „гендер” розглядається як соціальний конструкт, що ввдбиває процес соціалізації особистості. Зокрема, результати дослідження менеджерів, що були отримані методом самооцінки, дозволили встановити перелік особистісних рис, що сприяють, на думку жінок, їх успіху в бізнесі. До таких рис в узагальненому вигляді належать: уміння налагоджувати контакти з людьми, сумлінність і відповідальність, уміння доводити розпочате до кінця, прагнення усе зрозуміти самій і навчитися, інтуїція, вдача і хитрощі. Навпаки у складі особистісних рис, що заважають професійній діяльності – 75% жінок і 35% чоловіків назвали зайву м’якість, а 25 % чоловіків – зайву твердість. Також серед таких рис називалися: відсутність пунктуальності, неможливість переступити через жалість, зайва емоційність, довірливість, прагнення зробити добре для всіх.

Зазначається, що частина особливостей, що формують „потенціал переваги” жінок-менеджерів не завжди ними усвідомлюється. До них належать: уміння регулювати процеси змін, „калейдоскопне мислення”, схильність до лідерства, адекватність самооцінки. При цьому, тільки 29 % жінок-менеджерів зарахували себе до осіб раціонального типу, інші наполягають на більшій частці ірраціонального чи інтуїтивного мислення. Вважається, що домінування інтуїції над раціональністю в професійній діяльності успішних жінок-

менеджерів не випадково: саме інтуїція дозволяє формувати творчі лінії в умовах праці в діловому середовищі [4].

За результатами українських учених, існує певна констеляція схожих і відмінних характеристик, що визначають здатність до професійної діяльності менеджерів жінок і чоловіків. Зокрема за комунікативними спрямуванням у жінок центральними якостями, що визначають успішність професійної діяльності постають: порядність, гнучкість у стосунках, повага до людей, товариськість, відповідальність, колегіальність, вимогливість до себе, доброзичливість, толерантність. Для чоловіків властиві порядність, гнучкість у стосунках, повага до людей, товариськість, довіра до колег, упевненість у собі, комунікативна урівноваженість, вимогливість до підлеглого тощо [1].

Панування гендерних стереотипів стоїть на заваді процесу самореалізації жінки, на особливостях побудови нею кар'єрних сценаріїв, зокрема, життєвого стилю загалом [4]. За даними українських дослідників менеджери чоловічої статі зазнають, в порівнянні із жінками такої ж самої спеціалізації, більш згубних наслідків в ситуації впливу професійного стресу, відчувають більш високий рівень втоми, напруги, стану перенавантаження. З другого боку за загальними показниками синдром професійного вигорання не має значущих відмінностей між чоловіками та жінками. Певна тенденція зберігається лише за трьома показниками (загнаність у кут, емоційне відчуження, психосоматичні і психовегетативні порушення) – за першими двома переважають чоловіки-менеджери, за останніми – жінки [4].

Гендерний підхід в будь-якій сфері означає, що відмінності в поведінці і вихованні чоловіків і жінок визначаються не стільки їх фізіологічними, біологічними, анатомічними особливостями, скільки соціально-культурними чинниками. Такий підхід дозволяє зламати негативні гендерні стереотипи, тому що вони не від природи, а створені суспільством, отже їх можна змінити, змінюючи свідомість суспільства. Таким чином, практично кожна наукова дисципліна може враховувати гендерний підхід. Основна ідея гендерного підходу в освіті – враховувати специфіку дії на розвиток студентів-менеджерів юнаків і дівчат всіх чинників навчально-виховного процесу (зміст, методики навчання, організація студентського життя, педагогічне спілкування, набір предметів, стилі викладання).

З метою визначення ступеня взаємодії педагогіки і гендеру як складних соціальних і наукових категорій застосовується поняття „гендерний вимір в освіті”. Освіта – це процес і результат засвоєння людиною навиків, умінь і теоретичних знань, творчого і емоційного досвіду. Освіта студента відбувається в процесі навчання і виховання, педагогічної взаємодії з викладачами, одногрупниками, різними суб'єктами навчального середовища. Під гендерним виміром в освіті ми розуміємо оцінку наслідків і результатів дії виховних зусиль педагогів на стан і розвиток юнаків і дівчат, усвідомлення ними своєї ідентичності, вибір ідеалів і життєвих цілей, статус студентів в колективі ВНЗ, групі однолітків, залежно від біологічної статі.

Учені [1; 3] виділяють декілька чинників, які сприяли появі поняття „гендерний вимір в освіті”:

1. У останнє десятиріччя саме гендерний вимір стає все більш важливим в оцінці основних детермінант процесів суспільного і особистого розвитку.

2. У педагогічній теорії до теперішнього часу відсутній напрямок, що вивчає становлення гендерної ідентичності, не зважаючи на її надзвичайно важливе значення для гармонійного і повноцінного розвитку особистості, суспільства.

3. Народження нових педагогічних термінів пов'язане з тим, що інші, на перший погляд, близькі за значенням терміни: статеве виховання, статеворольове виховання, статеворольова соціалізація і їх варіації, не відображають суті предмету, ускладнюють його розуміння, оскільки в українській культурі є численні і неадекватні конотації слова стать.

Статеворольовий підхід в освіті є традиційною системою поглядів на призначення чоловіка і жінки в суспільстві відповідно до їх біологічних характеристик, виховання юнаків і дівчат відповідно тим нормам, вимогам, стандартам, які пред'являє суспільство до

людини культурно-історично. Статеворольовий підхід більше спирається на фізіологічні відмінності між чоловіком і жінкою. Сьогодні прихильники біологічної обумовленості статевої поведінки найчастіше зосереджують свою увагу на даних нейропсихології і психофізіології, говорячи про спеціалізацію півкуль головного мозку та різний їх розвиток у чоловіків і жінок. Відомо, що в головному мозку наявна асиметрія, в результаті якої ліва півкуля відповідає за мову і емоції, а права – за математичні і просторові здібності.

У рамках стеворольового підходу часто обґрунтовується логіка окремого навчання. Прихильники окремого навчання висувають такі аргументи: можливість уникнути нерівномірності настання вікових криз у хлопців і дівчат, вища успішність з окремих предметів, зниження агресії, успішніша самореалізація дівчат в кар'єрі і сім'ї, спокійніша поведінка хлопців.

Проте треба врахувати, що окреме навчання закріплює на рівні свідомості біологічну різницю між чоловіком і жінкою як основу розділення діяльності, акцентує нерівність можливостей в навчанні, орієнтує студентів на виконання суто традиційних соціальних ролей і, нарешті, суперечить загальносвітової тенденції до сумісного навчання.

Позитив стеворольового підходу в тому, що він органічно вводить людину в наявну структуру суспільства. Проте він залишає не дуже багато можливостей перебудови цієї структури. Так, образ жінки-матері в цій картині завжди дисонуватиме з образом ділової жінки; образ чоловіка-здобувача – з образом чоловіка-вихователя. У рамках стеворольового підходу легко перейти в „помилкову лінію гендера” і почати розглядати чоловіка і жінку як два різних види, що мають абсолютно різну суть і призначення. У той же час, дані досліджень показують, що дійсних відмінностей між чоловіком і жінкою не так багато, як прийнято вважати. Відмінності у середині кожної з груп більше, ніж між цими двома групами. Традиційна стеворольова соціалізація дівчат і хлопців, в якій бере активну участь ВНЗ, продовжує відтворювати патріархальні стереотипи взаємодії чоловіків і жінок в суспільній і приватній сферах. Патріархальні стереотипи все частіше вступають в суперечність з реальними трансформаціями тендерних відносин в сучасному суспільстві, стають перешкодою для розкриття індивідуальності, рівноправ'я статі, стійкого розвитку демократичних відносин.

ВНЗ повинен давати студентам можливість розвивати індивідуальні здібності і інтереси, незалежно від приналежності до тієї або іншої статі, протистояти традиційним стандартам відносно статі. І. С. Кон [6] підкреслює, що немає потреби робити дівчат більш схожими на хлопців або навпаки. Мета зусиль в тому, щоб допомогти і тим і іншим стати щасливими людьми, що якнайповніше реалізують свої здібності і особливості, одержувати задоволення від свого життя, бути впевненими в собі і своєму майбутньому.

У рамках традиційної (негендерної) освіти дуже сильний вплив стереотипів на виховання і навчання студентів. А саме:

1. Під час занять викладач в першу чергу відповідає на питання студентів-юнаків, реагує на їх підняті руки; відповіді студенток з місця приймаються рідше, їх питання частіше залишають без уваги. Викладачі дають більше часу на відповідь студентам-юнакам, оскільки вважають, що вони можуть міркувати під час відповіді. Такий нерівномірний розподіл уваги призводить до того, що у дівчат розвивається модель поведінки, заснована на слухняності, орієнтація на якомога точніше відтворення; в результаті вони бояться зробити помилку або привернути до себе увагу.

2. По-різному пояснюють викладачі успіхи і невдачі своїх підопічних: невдачі студенток пояснюються відсутністю здібностей, а невдачі юнаків недоліком працьовитості, зусиль з конкретного предмету.

3. З раннього дитинства дівчат орієнтують на міжособистісні відносини, на інших людей. Завдяки цьому у них розвивається висока чутливість до очікувань інших людей. Дівчата швидко розуміють, що чекає від них конкретний викладач, яка поведінка схвалюється. Високо розвинена здібність до соціальної адаптації штовхає дівчат на те, щоб відповідати моделі поведінки, яку прямо або побічно заохочує викладач. Для здібних дівчат

досить типовою є така поведінка: коли вони потрапляють в групу, то не поспішають демонструвати свої вміння, а спочатку уважно придивляються до того, що схвалює або не схвалює викладач, як поводить решта студентів. Дівчина легко адаптується до прямих і непрямих вказівок. Така поведінка дівчат заважає визначенню їх знань і можливостей, підбору потрібного рівня навчання.

4. Поведінка юнака розгортається за іншим сценарієм. Як правило, він відразу намагається продемонструвати свої вміння, знання, досягнення. Якщо заняття йому не цікаві, юнак частіше починає порушувати дисципліну, відволікатися, дівчина в таких умовах більш терпляча.

Таким чином, ВНЗ як один з основних інститутів гендерної соціалізації сьогодні активно відтворює стереотипи, що склалися століттями. На сьогоднішній день виділено декілька напрямів роботи із студентами по доповненню і розширенню можливостей їх соціалізації:

– доповнення зон самореалізації студентів (наприклад, заохочення дівчат до занять спортом, а юнаків – до самообслуговування);

– організація досвіду рівноправної співпраці студентів і студенток в спільній діяльності;

– зняття традиційних культурних заборон на емоційне самовираження юнаків, заохочення їх до виразу почуттів;

– створення у дівчат досвіду самозаохочення і підвищення самооцінки (наприклад, технологія щоденника з фіксацією успіхів);

– створення умов для тренування міжстатевої чутливості (наприклад, через театралізування, обмін ролями);

Література:

1. Абукирова Н.И. Что такое «гендер»? // Общественные науки и современность, – М., 1996. – № 6. – С. 123 – 126.

2. Арефьева Т.К. Проблема женского лидерства // Социальная феминология. – Самара, 1997. – С. 41 – 49.

3. Бабаева Л.В., Чирикова А.С., Женщины и бизнес // Социологические исследования. – М., 1997. – №3. – С. 75 – 80.

4. Гуналовська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – К., 2005. – 24 с.

5. Ерофеева Н.Ю. Гендерный аспект управления в образовании // Дис...д – ра пед н-к. Великий Новгород, 2001. – 343 с.

6. Кон И.С. Проблемы и перспективы развития гендерных исследований в бывшем СССР // Гендерные исследования. – 2000. – № 5. – С. 27 – 33.

УДК 378.16:004.032.6

К. О. Кірей

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОЕКТУВАННЯ І ПОДАННЯ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА

Анотація. В статті розглядаються деякі питання удосконалення освітнього простору за допомогою засобів інформаційних та телекомунікаційних технологій, зокрема, підготовка навчального матеріалу для представлення його мультимедійними навчальними програмними засобами під час проведення практикумів з економічних дисциплін. *Ключові слова:* професійна підготовка, майбутні фахівці економічного профілю, інформаційно-телекомунікаційні технології, мультимедіа, мультимедійні навчальні програмні засоби.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые вопросы усовершенствования образовательного пространства с помощью средств информационных и телекоммуникационных технологий, в частности, подготовка учебного материала для представления его средствами